

Jaargang 36

maart 2021

nummer 104

Vriendenbulletin

Groeninger

STICHTING VRIENDEN VAN DE STAD GRONINGEN

Colofon

Inhoudsopgave

Colofon

Redactie:

P. J. E. Bootsma
T. van der Meulen
P. H. Pellenbarg
H.Th. van Veen

Ontwerp en vormgeving:
MOTTOW, martijn otto wolf

Redactieadres:

H.W. Mesdagplein 6
9718 HR Groningen
Tel 050 5890776
meulen1@xs4all.nl

Afbeelding omslag:

Grachtstraat
Foto: Tom van der Meulen

Kopijdatum nummer 105:
30 mei 2021

Kopij aanleveren in Word, foto's:
JPEG, Tiff of EPS

Eric Neef

Van de voorzitter

3

Piet Pellenbarg

De stad blijft bepalend voor 't beeld van de provincie

4

Henk Th van Veen

De Ploeg *extra muros*.

8

Tom van der Meulen

Hervonden stad 2020

9

Tom van der Meulen

Kostverloren, niet alleen een wederopbouwwijk

11

Brief aan de gemeenteraad 20 januari 2021

16

Activiteiten

Wederopbouw 2.0. De omgang met het erfgoed en het
gedachtegoed van de wederopbouwperiode

18

Groningana

19

Groninga

Van de Voorzitter

Bij het voorbereiden van deze tekst moest ik onwillekeurig terugdenken aan een telefoontje van een Duitse journalist voor een interview over de eerste 100 dagen van mijn werk bij de Eems Dollard Regio. Een gebruik bij onze oosterburen om onder meer zo inzicht te bieden in het werk van mensen in publieke functies. Zou ik deze vraag na iets meer dan drie maanden voorzitterschap bij de Vrienden krijgen dan zou dat artikel gaan over "digitaal praten over de fysieke leefomgeving". Want dat is wel kenmerkend voor deze periode en dan niet alleen hier, ook in mijn (thuis-)werk. Onze bestuursvergaderingen gaan via het beeldscherm en hoewel het plezieriger is om met elkaar om tafel te zitten, raken we ook gewend aan de nieuwe situatie. Teleurstelling was er in het begin natuurlijk ook toen bleek dat na uitstel er uiteindelijk afstel kwam van onze paneldiscussie over het Forum. Met de Nieuwe Kerk als locatie hadden we even het idee dat het mogelijk was om de bijeenkomst op een coronaproof-wijze plaats te laten vinden. Helaas bleek dat toch niet het geval en moest al het voorbereidende werk ten spijt een afzegging gaan richting onze sprekers en gasten. Wel trof een aantal belangstellenden elkaar op de Grote Markt voor een wandeling over de bouwgeschiedenis van hartje stad. Op de site kunt u

trouwens een fraaie geactualiseerde film van Jan Giezen aantreffen over de oostwand van de Grote Markt. Een goede reden om de site weer eens te bezoeken! Ondertussen zijn de lezingen van ons en onze partners bij onze gastheer Groninger Archieven ook op digitale leest geschoeid en nodigen we u graag uit voor onze eerste bijdrage daaraan.

Uiteraard volgen we verschillende ontwikkelingen in het centrum van de stad: van de plannen voor de verbouwing van de oude openbare bibliotheek aan de Oude Boteringstraat ten behoeve van de rechtenfaculteit, aan de Bloemsingel, de Rode Weeshuisstraat en Pelsterstraat.

Kortgeleden zijn we uitgenodigd om over de bouwplannen van "Vrijdag" aan de St. Jansstraat geïnformeerd te worden. Het lijkt er op dat deze ontwikkelingen passen in een aanpak via de kruimelregeling, waarover u in het bulletin eerder bent geïnformeerd. Samen met bond Heemschut hebben we in januari de leden van de gemeenteraad een brief geschreven waar we aan de hand van het voorbeeld van de OB hen vragen alert te zijn op deze algemene trend en hun eigen rol in de ruimtelijke ontwikkeling van de stad niet te veronachtzamen.

Mijn eerste 100 dagen zitten er inmiddels op. De tijd vliegt! Het is jammer dat ik nog niet de kans heb gehad om u persoonlijk te ontmoeten bij een van onze activiteiten en ook dat het contact op dit moment beperkt blijft tot het Vriendenbulletin. Dat is nu naast de digitale lezing en de website onze directe band met onze donateurs en andere vrienden. In de loop van dit jaar zult u merken dat we, de redactie voorop, in de toenemend digitale omgeving het bulletin nog aantrekkelijker willen maken zowel qua vorm als inhoud. We blijven op die manier digitaal en analoog met elkaar verbonden!

De stad blijft bepalend voor 't beeld van de provincie

De eerste resultaten van de nieuwe Imagomonitor van het Nationaal Programma Groningen. Het zelfbeeld van de Groningers is negatief

gegevens die de faculteit Ruimtelijke Wetenschappen van de RUG over het beeld van Groningen verzamelde in tijdreeksen die al lopen vanaf eind

met de meest rechtse kolom (% reacties van niet-Groningers) dan valt op dat ze eigenlijk erg gelijk op gaan. De Martinitoren, de stad en de studenten scoren bij beide groepen relatief hoog en de aantallen (eigenlijk aandelen van het totaal aantal geïnterviewde mensen) die deze reacties geven liggen in hetzelfde bereik, dat wil zeggen zo tussen 15 en 25%. Er is wat verschil met het kennen (noemen) van de 'Er gaat niets boven Groningen' campagne (die kennen de Groningers wel beter) en het thema 'ruimte' (dat komt wat minder vaak spontaan op bij de niet-Groningers). Van de niet-Groningers zegt een kleine groep (13%) dat de stad/provincie wel ver weg ligt, in het 'Hoge Noorden' (ook 13%) en dat ervaren de Groningers dan weer niet zo (erg). Maar de aardbevingen noemen beide groepen weer gewoon even vaak, dat wil zeggen eigenlijk niet zo heel erg vaak (14 à 15%).

Maar dan de middelste kolom, dat is wat de Groninger *denken* dat de niet-Groningers zullen zeggen over Groningen. Een schrikbarend deel van de Groningers denkt dat hun landgenoten in Oost, West en Zuid de stad/provincie Groningen wel (erg) ver weg zullen vinden, en ook wordt de niet Groningers toegeschreven dat ze hier veel boeren en anderszins stugge mensen zullen verwachten te vinden – en dat is helemaal niet waar!! Het beeld van buitenaf is eigenlijk helemaal niet negatief, althans voor zover het om deze associaties gaat, maar dat denken de Groningers dus wèl. Zó denken zij dat *anderen* naar Groningen kijken, en dat is dus negatiever

Het **Nationaal Programma Groningen** is een programma waarin het Rijk samenwerkt met de provincie Groningen en de Groningse gemeenten. Het NPG werkt met een machtig groot investeringsfonds van 1,15 miljard Euro, voor de periode 2020-2030. Er zijn maar twee van dit type grote nationale investeringsprogramma's, het andere is het Nationaal Programma Rotterdam Zuid. Anders dan soms wordt gedacht is het Nationaal Programma Groningen niet speciaal bedoeld voor het oplossen van de aardbevingsproblematiek, want daarvoor zijn allemaal aparte financiële regelingen getroffen, die ook in de miljarden lopen. Maar het NPG is bedoeld om naast het opvangen en herstellen van de aardbevingsellende de provinciale samenleving een versterkings-impuls te geven over de volle breedte van opleidingsniveaus, economie en werkgelegenheid, leefomgeving, natuur en klimaat.

Het NPG is opgetuigd in het jaar 2020, en verstrekt de financiële middelen in de praktijk via allerlei afzonderlijke deelprogramma's en 'loketten' waar burgers en bedrijven zich kunnen melden. Natuurlijk moet daarbij ook in de gaten worden gehouden of het geld wel goed wordt besteed en of het beoogde verbeteringseffect wel wordt bereikt. Dat wordt afgemeten aan de ontwikkeling van de zogenaamde 'brede welvaart', die wordt bepaald met indicatoren voor de gezondheidssituatie, de veiligheid en het opleidingsniveau. Ook wat mensen over de provincie Groningen voelen en denken, en of dat gevoel beter of slechter wordt, wordt gemeten. Dat gebeurt met de zogenaamde **'Imagomonitor'**.

De 'Imagomonitor' van het Nationaal Programma Groningen is een onderzoek naar het beeld van de provincie bij Groningers en niet-Groningers. Ze wordt uitgevoerd door de Hanzehogeschool en de Rijksuniversiteit Groningen, samen met het adviesbureau 'For the Love of Place'. De eerste resultaten van de Imagomonitor kwamen eind 2020 ter beschikking. Ze zijn zeer de moeite waard om te bespreken, vooral ook omdat ze een vergelijking in de tijd mogelijk maken met de

jaren 80 van de vorige eeuw. Wat blijkt dan? Er is niet veel veranderd, met name niet in het eerder ook al veelbesproken 'negatieve zelfbeeld' van de Groningers.

Negatief zelfbeeld bij de bevolking

De tabel, met de eronder geplaatste 'woordwolken', laat goed zien waarom het gaat bij dat negatieve zelfbeeld. Als we de meest linkse kolom (% reacties van de Groningers op het noemen van de naam van hun eigen stad c.q. provincie) vergelijken

De cijfers zijn interessant, maar eigenlijk niet echt verrassend. In de effectmetingen die de faculteit Ruimtelijke Wetenschappen van de universiteit van Groningen tussen 1990 en 2005 om het jaar uitvoerde rond de campagne 'Er gaat niets boven Groningen' zagen we al voor een groot deel dezelfde associaties als nu zijn opgetekend. Weliswaar werd bij de effectmetingen geen onderscheid gemaakt tussen wel en niet-Groningers, en waren meerdere vragen soms iets explicieter dan bij de imagomonitor op de *provincie*

Groningers over Groningen		Verwachtingen van de Groningers over het beeld van de niet-Groningers		Niet-Groningers over Groningen	
Associatie	%	Associatie	%	Associatie	%
Martinitoren	27,4	(te/zo/erg) Ver weg	59,9	Martinitoren	23,3
Er gaat niets boven	21,6	Boeren	25,8	Stad/deStad	19,0
Ruimte	21,0	Aardbevingen	15,9	Studenten(stad)	15,7
Stad/de Stad	20,6	Stugge mensen	15,3	Aardbevingen	15,2
Studenten(stad)	16,1	Studenten(stad)	10,1	Er gaat niets boven	13,4
Rust	15,7	Martinitoren	9,1	Ver weg	13,1
Aardbevingen	14,3	Saai	6,0	(hoge) Noorden	12,8
(Mijn) thuis	8,3	(Aard)gas	5,6	(Aard)gas	6,5
Gezellig	7,1	Nuchter	5,4	Provincie	6,5
Noorden	5,4	Achtergebleven	4,6	Ruimte	5,2

* Deze vraag werd in de eerste helft van november 2020 voorgelegd aan 500 Groningers en 5000 niet-Groningers. In een ander deel van het onderzoek werden 1100 bedrijven bevroegd over hun vestigingsvoorkeuren.

Associaties met 'Groningen' (% van alle respondenten; bron: Meester et al 2006)

Opgetekend in de effectmeting 2005 van de campagne 'Er gaat niets boven Groningen' NB: resultaat vrijwel hetzelfde als in de metingen van 1992, 1994, 1996, 200 en 2002)

Stad Groningen	20
Martinitoren	15
Ligging	13
Universiteit	11 (neemt geleidelijk toe)
Bedrijven	7
Landschap	6
Familie	3
Landbouw	2

Bron: Meester, W.J., P.H. Pellenburg, J. Dijkema (2006), *Minder aandacht, meer waardering. Effectmeting 2004/2005 'Er gaat niets boven Groningen'. Onderzoek bevolking Nederland. Provincie Groningen/RUGroningen, Faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen*

gericht (de campagne richtte zich immers niet alleen op de stad, maar uitdrukkelijk op stad en provincie). Maar zeer opvallend waren het ook toen al steeds weer dezelfde thema's die werden genoemd als horend bij 'Groningen'. De stad domineerde net als nu in de beeldvorming. 'Stad' en Martinitoren waren de meest genoemde associaties, en in mindere mate de ligging (ver weg). Alleen het thema van de universiteit c.q. de studenten werd toen nog wat minder genoemd. Na de regelmatig terugkerende berichten in de pers over buitensporig gedrag van leden van het studenten-corps Vindicat atque polit kan het niet verbazen dat de studenten zich anno 2020 inmiddels wat meer in de publieke belangstelling hebben gewerkt.

Is het gebrek aan verandering in de beeldvorming over Groningen een probleem? Nu misschien nog niet direct: voor het Nationaal Programma Groningen is deze eerste imagomonitor slechts een nulmeting. Maar na verloop van tijd mag men verwachten dat latere metingen zullen bevestigen wat we eigenlijk nu al weten: er zit een grote mate van continuïteit in het beeld van stad en provincie. En bij de Groningers zelf

is er een storend gebrek aan zelfvertrouwen. Het NPG doet er goed aan haar programma vooral op de versterking van dat zelfvertrouwen te

Het oostelijk deel van de provincie Groningen wordt duidelijk lager gewaardeerd dan de stad en haar directe omgeving

richten, en dat betekent ook iets voor de Groningenpromotie die binnen en buiten dat NPG wordt bedreven: het is verstandig die minstens zoveel naar binnen als naar buiten te richten!

'Neighbourhood effects' bij bedrijven

In de effectmetingen uit de periode 1992 tot 2005 (de beginperiode van de Groningen campagne) ontbrak zoals reeds opgemerkt een stelselmatige vergelijking tussen de beeldvorming van wel- en niet-Groningers zoals die nu in de Imagomonitor wordt gemaakt. Maar dat ook toen al een negatief zelfbeeld bij Groningers

bestond lijkt wel zeker. Bij het onderzoek naar de 'mental map' van Nederlandse ondernemers dat de faculteit Ruimtelijke Wetenschappen van de RUG vanaf de jaren 80 begon uit te voeren – ook weer met regelmatige herhalingen in de tijd – kwam het maar al te duidelijk naar voren. In alle provincies van Nederland zag je het te verwachten zogenaamde *neighbourhood effect* optreden. Dat wil zeggen dat ondernemers hun eigen provincie als vestigingsgebied hoger waarden dan de rest van het land. Dat deden ze overal – behalve in het Noorden! Daar gaven veel ondernemers met plussen en minnen op de kaart heel duidelijk aan dat ze liever in de Randstad, of tenminste halverwege de Randstad zouden zitten dan in het 'eigen' Noorden des Lands. Dit gold dus zowel voor Friese als voor Groningse en Drentse ondernemers. Destijds zorgde dat

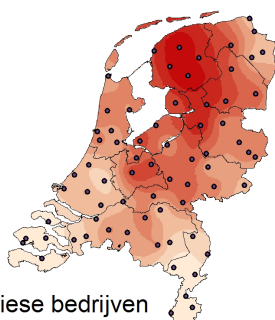
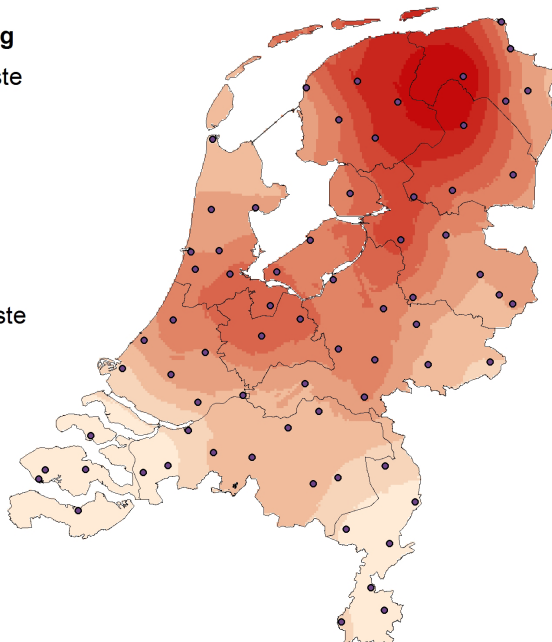
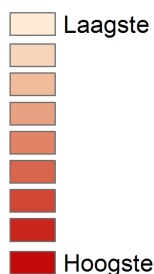
onderzoekresultaat voor onrust in bestuurlijk Noord-Nederland, en het leverde een krachtig argument voor het starten met een imagoverbeteringscampagne.

In de loop van de tijd – zo blijkt uit de latere herhalingen van de mental map studies) zijn de noordelijke ondernemers gaandeweg wel iets positiever over hun eigen vestigingsgebied gaan denken. We zien dat ook weer terug in de Imagomonitor van 2020, waarin – gelukkig – ook weer een vraag aan ondernemers is voorgelegd over hun waardering

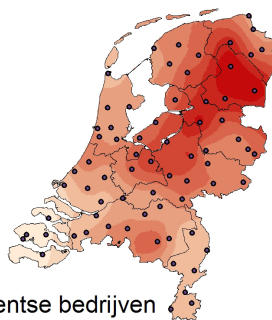

Vestigingsplaatsvoorkeuren van Groningse Bedrijven

Waardering

Friese bedrijven

Drentse bedrijven

Misschien moeten de gemeentelijke bestuurders van de drie DAG steden (èn die van de twee mooie woongemeenten binnen de driehoek: het Westerkwartier en het Noorderveld) zich hier nog eens op herbezinnen.

Vestigingsvoorkeur van bedrijven uit Groningen (boven), Friesland en Drenthe (de isolijnen verbinden plaatsen met gemeten gelijke gemiddelde vestigingsvoorkeur. Responderende bedrijven konden aan een plaats een waardering van 1-5 geven)

Bron: Alsem, K, M. Boisen, S. Koster, J. Wever (2020) *Het imago van Groningen in 2020*. Groningen, Hanzehogeschool Groningen, Rijksuniversiteit Groningen, *For the Love of Place*, Markling publicatie nr 21.

voor vestigingsplaatsen in Nederland. Dit maakt een vergelijking met de eerdere mental map studies mogelijk. Op de actuele mental maps zien we nu dat de meeste Friese en Drentse ondernemers inmiddels de meer 'normale' hoogste voorkeur hebben voor hun eigen provincie. Dat wil zeggen: voor die eigen provincie *als geheel*. Maar hier wijkt Groningen opvallend af. Het neighbourhood effect treedt hier inmiddels ook wel op, maar slechts voor een *deel* van de provincie. Het oostelijk deel van de provincie Groningen (het Oldambt en de Veenkoloniën) wordt duidelijk lager gewaardeerd dan de stad en haar directe omgeving. Omgekeerd strekt die hoge waardering van de Groningse ondernemers voor de di-

recte omgeving van de stad zich wél uit over de provinciegrenzen naar het Westen en Zuiden. In feite zien we op de kaart dat de Groningse ondernemers hun hoogste waardering hechten aan de hele stedendriehoek Drachten-Assen-Groningen.

De zogenaamde DAG driehoek was ooit een planologisch concept waarvan is getracht het in te brengen in de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening. Maar het is gesneefd op de onwil van de Friese bestuurders om een dergelijke stedelijke verknoping zonder Leeuwarden toe te staan. De Groningse ondernemers hebben het concept van zo'n centraal economisch kerngebied in het Noorden kennelijk nog wel in hun hoofd zitten.

De Ploeg *extra muros*.

Laren Drachten Schwerin Oranjewoud Łódź Amsterdam, red. Peter Jordens, Zwolle: WBOOKS, 2019

De gedachte waartegen het nieuwe – zoals altijd fraai vormgegeven – Jaarboek van Stichting De Ploeg zich afzet is dat de kunstenaarsclub een provinciaal, geïsoleerd groepje vormde. In zijn inleiding betoogt voorzitter Peter Jordens dat De Ploeg juist nadrukkelijk aansluiting zocht bij de moderne tijd en de kunst van allerlei knellende conventies wilde verlossen. Dit themanummer werd *De Ploeg extra muros* gedoopt. Om door artistieke muren te kunnen breken trokken de Ploegers de landsgrenzen over. In het eerste hoofdstuk geeft Jordens van hun reizen en hun frequente contacten met buitenlandse kunstenaars een fraai, kaleidoscopisch overzicht. Duitsland, België, Frankrijk, Zwitserland, Italië, Spanje werden bereisd, op zoektocht naar de internationale avantgarde. Het was dus echt niet alleen Jan Wiegers die, nadat hij Ernst Ludwig Kirchner had ontmoet, de moderniteit naar Groningen bracht. Een onderwerp overigens waarop in dit Jaarboek Adina Christine Rösch toch weer enig nieuw licht weet te werpen. Men hoefde trouwens niet eens fysiek zelf op stap te gaan om voeling te houden met het spraakmakende buitenland. Werkman bijvoorbeeld deed dit voornamelijk vanuit huis, door uitwisseling van brieven en tijdschriftjes. Al die invloeden van buitenaf braken de kunst van De Ploeg open. In landschappen, stadsgezichten, portretten, naakten kreeg de vrijheid van expressie ruim baan en was onbevangenheid het parool. De Kunst werd van haar voetstuk gestoten, de grens tussen kunst en kunstnijverheid vervaagde, net zoals die tussen kunst en techniek en kunst en reclame. De kunst werd gedemocratiseerd. Een nieuw elan, onder woorden gebracht

in de teksten van Job Hansen en Hendrik Nicolaas Werkman, waarvan het Jaarboek enkele voorbeelden geeft.

Dit alles klinkt heel vooruitstrevend maar misschien was de werkelijkheid toch wat minder hemelbestormend dan Peter Jordens die schildert. In haar bijdrage “De Ploeg in Dr8888” laat Jikke van der Spek een andere, meer behoudende kant van de club zien. Peter Jordens vergelijkt het programma van de Duitse expressionistische schildersgroep “Die Brücke”

(“Jeder gehört zu uns, der unmittelbar und unverfälscht das wiedergiebt, was ihn zu Schaffen drängt”) met het streven van De Ploeg. Maar het doel waarmee De Ploeg werd opgericht was in de eerste plaats om ruimere en betere tentoonstellingsmogelijkheden te vinden. Dat leek ook meer traditionalistische kunstbeoefenaars in Groningen een goed idee. Die vormden dan ook, zeker in de beginjaren, een niet te verwaarlozen – maar vaak over het hoofd geziene – groep binnen de club. Werk van hen trof Van der Spek aan in de “De

map van Nell”. Dit is een verzameling tekeningen die Nell Supheert, Werkman’s tweede vrouw, liet maken door mede-Ploegers voor Werkmans verjaardag en die in bruikleen is bij Museum Drachten. Met name Hendrik Schut blijkt een virtuoos tekenaar te zijn geweest.

Ook een aantal andere bijdragen aan *De Ploeg extra muros* betreft Ploegkunstwerken bewaard in musea buiten Groningen. Hier wordt *muros* kennelijk opgevat als de muren van het Groninger Museum of de denkbeeldige stadsmuren van Groningen. Annemieke Keizer-Sloff vertelt dat Museum Drachten naast “De map van Nell” nog meer Ploegwerk in bruikleen heeft. Anna van Lienden beschrijft hoe het Singer Museum in Laren aan zijn Ploegwerken is gekomen en licht daarbij de verzameling van cabaretier en kunstenaar Alex de Haas uit. Marietta Jansen signaleert de aanwezigheid in Museum Stzuki in Łódź (Polen) van Werkman’s druksel “Schoorstenen 2”. Enkele flauwe versjes van Freek de Jonge over Ploegers en het Hogeland en een gelegenheidsbeschouwing van Wim Pijbes over Job Hansen hebben niks met het thema *extra muros* te maken.

Bijzondere vermelding verdient tenslotte de bijdrage waarmee het Jaarboek afsluit. Een uitvoerig, gedegen en kritisch interview dat Elise van Ditmars afnam aan Han Steenbrugge, directeur van Museum Belvedere en oud-conservator De Ploeg van het Groninger Museum. Het laat treffend zien hoe veel inspanning het heeft gekost – en nog steeds kost – om De Ploeg een boven-regionaal podium te geven. En daarmee, zoals dit Jaarboek wil, af te rekenen met de idee van De Ploeg als provinciale club.

Hervonden stad 2020

De vijftiengste uitgave van Hervonden Stad begint met een artikel van Dirk J. de Vries (RCE Amersfoort en Universiteit Leiden): 'Hervonden Stad 2020 en het uithoudingsvermogen van Groningen'. De Vries gaat in op de vraag wat 'zorgvuldige omgang met het erfgoed' betekent en citeert Auke van der Woud die de 'ethiek van de onthouding' bepleit: de beoefening van het niets doen bij restauraties. Kaalslag, vernieuwende restauraties of zelfs – en dan gaan we wat verder terug in de tijd – herbouw van (veronderstelde) originelen à la Viollet le Duc zijn passé. Kansen liggen in het historisch bouwonderzoek bij veranderingen in rijks- en gemeentelijke monumenten. Daarover biedt, vrij naar De Vries, Hervonden Stad tot nu toe een voortreffelijke reeks van documentatie, toegankelijk, niet alleen voor professionals, maar ook voor (overige) geïnteresseerden. Spijtig is het te moeten lezen dat vergelijkbare series in Utrecht, Zwolle, Rotterdam en Amsterdam onlangs of iets langer geleden zijn gestopt. Hoe dan ook, aan De Vries' compliment aan Hervonden Stad heb ik niets toe te voegen!

Restauratie

De veranderende kijk op reconstructie/restauratie/verbouwing waarover De Vries terloops in zijn woord vooraf spreekt krijgt in deze uitgave een mooie illustratie met het artikel van Taco Tel over de 'kostbare restauratie van de Olle Kerk' in Hoogkerk (1963-67) onder leiding van P.L. de Vrieze. Omineus is al de ondertitel van zijn stuk: 'hoe door terug te gaan naar het begin een ramp uit beeld verdwijnt'. Met dat laatste doelt Tel op de oorlogshandelingen in 1514, toen het kerkgebouw als vesting in gebruik was en werd beschoten, met als gevolg omvallen

van de toren en de westmuur. Na herstel en restauratie, uiteindelijk in 1912 resulterend in een op Art Deco geïnspireerde modernisering, is de kerk in de jaren vijftig opnieuw aan restauratie toe, waarbij De Vrieze in beeld komt. Zijn ingrijpen, waar Tel

Vrieze was in die jaren (samen met Ph. J.W.C. Boll) restauratiearchitect van de Martinikerk. Bij die restauratie zijn de dwarskappen met topgevels van het schip van de kerk weer in eer hersteld, nadat ze in 1688 als gevolg van achterstallig onderhoud waren gesloopt en vervangen door drie parallelle daken. Die gaven de Martinikerk het aanzien van een hallenkerk met te lage daken, maar wel met een pront oprijzend koor.

als er bij de hiel geminderd moet gaan worden gebeurt er iets bijzonders

uitvoerig verslag van doet, inclusief correspondentie/overleg met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, leidt tot een resultaat waarover R. Meischke, hoofd afdeling restauraties van die instelling, uiteindelijk in een brief aan De Vrieze opmerkt: "Het moet u echter duidelijk zijn dat restauraties onder uw leiding niet op deze wijze kunnen en mogen doorgaan". Meischke noemt daarbij ook de restauratie van 1956-75 van de Martinikerk in Groningen. P.L. de

(Overigens is de Martinikerk ook een hallenkerk, als verbouwde kruiskerk) Terzijde: P.L. de Vrieze was in 1984 de initiatiefnemer tot het oprichten van de stichting Vrienden van de Stad Groningen.

Het kasteel van Alva

Het kasteel van Alva, iets preciezer: de gracht ervan, komt in twee artikelen in Hervonden Stad terug: een kinderkousje uit het midden van

De Martinikerk in 1922. Bron: A.T. Schuitema Meijer, Zo was Groningen 1919-1939.

de zestiende eeuw (Prinsenstraat 11) en een uilenbeker uit de bouwput van de Raamstraatparkeergarage, in termen van Alva's kasteel: bij het hoekpunt van het noordwestelijk bastion. De gracht werd daar vanaf 1582 volgestort met stadsvuil. Constance Willems en Klaas Helfrich doen verslag van het onderzoek naar het kousje dat uiteindelijk culmineerde in het nabreien ervan; ik citeer nu even het artikel: "als er bij de hiel geminderd moet gaan worden gebeurt er iets bijzonders: de hiel blijkt dan namelijk geen hiel maar een prachtig gevormd deel van de zool te worden". De uilenbeker, waarover Hans van Gangelen 40 jaar geleden al publiceerde, wordt in het perspectief gezet van naderhand gepubliceerde uilenbekervondsten. Van Gangelen richt zich met name op de bekertjes van loodglazuuraardewerk, ze zijn er ook van steengoed en faience (tinglazuuraardewerk). De datering is van halfweg de zestiende eeuw tot in de zeventiende eeuw. Rond 1600 stond de vogel voor dwaasheid, domheid en de beterweter die ziende blind is, een betekenis tot in onze dagen herkenbaar. Met een passende inhoud zijn uilenbekers ook geschikt bij opkomende wellust. Van Gangelen omschrijft de bekertjes met de term schertsdrinkgerei.

Tot slot

Traditiegetrouw is Hervonden Stad samengesteld uit verslagen over archeologie, bouwhistorie en restauraties. Uit het Verslag Archeologie licht ik het onderzoek naar de loop van het Boterdiep. Plot men de hedendaagse situatie op de kaart van Jacob van Deventer uit 1565 dan blijkt dat het Boterdiep een verbreding is van het Selwerderdiep, het verlengde van het Schuitendiep. De Nijegracht, iets oostelijker lopend, komt als voorloper van het Boterdiep niet in aanmerking. Daarnaast zijn er grotere artikelen, waarvan er hiervoor al enkele aan de orde zijn geweest. Ik noem nog bijdragen over Yesse, over de Hof te Hemmen, over papierstuc en over een deur uit de pastorie van Tjamsweer die een mooie plek vond in Haarlem. Hervonden stad besluit met een nuttig register over 2016-2020, opgesteld door Redmer Alma. De ingangen zijn Geografische aanduidingen en eigennamen van bouwkundige objecten, (Beeldende) kunstenaars en architecten, en Overige personen. Daarmee wordt de toegankelijkheid, waarover hierboven al wat is gezegd, een grote dienst bewezen.

De Martinikerk op de kaart van Egbert Haubois, ca 1635

Kostverloren, meer dan een wederopbouwwijk

In het Vriendenbulletin van december stond een stukje over Kostverloren in de serie Stad uit/in zicht van Koos Meisner en Hein Folkers. De formule van hun bijdrage stond niet toe dat uitvoerig werd ingegaan op Kostverloren. Dat willen we hier compenseren. Mogelijk wordt u, natuurlijk in de eerste plaats door de bijdrage in het decembernummer maar wellicht ook door dit stukje, op het idee gebracht hier eens wat rond te wandelen en aldus de sfeer te proeven van een wijk die niet alleen als wederopbouwwijk wel het een en ander 'te vertellen' heeft.

Wie, staande op de kruising van de Westersingel en de Verlengde Vissersstraat naar het westen kijkt, ziet dat de Kraneweg richting Friesestraatweg behoorlijk daalt. Hoeveel, blijkt bij aankomst bij de Friesestraatweg. Daar is te zien dat bij het deel van de oude bocht in het Reitdiep, dat bij het afsnijden en gedeeltelijk dempen ervan is overgebleven, de waterspiegel boven het niveau van de weg ligt. Recent is hier een flinke betonnen kering aangebracht, maar die weet de doorsijpeling van water niet te

Water op het voetpad van de Friesestraatweg. De lichte vlek verderop is eveneens nattigheid.

voorkomen. Bijgaande foto van de Friesestraatweg, in noordelijke richting genomen, laat dit zien. Maar ook verder naar het noorden, richting de spoorwegovergang, terzijde van de Breitnerstraat, blijkt het grondwater het fietspad te vernatten. Het oliehoudende (?) water laat op het trottoir een kleur achter. Hier is een beroep op Hansje Brinker gepast.

Kostverloren in 1933. Bonnekaart

Over die spoorwegovergang het volgende. De aanleg van spoorwegen, grotendeels tweede helft negentiende eeuw, heeft een aantal nederzettingen opgeleverd. Hun naam verraadt hun oorsprong: Stationsbuurt bij Rilland-Bath, Spoorbuurt bij Anna Paulowna en Halte bij Griensveen. Verder is er nog Santpoort Station, naderhand Santpoort Zuid geheten. En er is, niet onmiddellijk aan de naam herkenbaar, Kostverloren (aanvankelijk nog bij en niet in Groningen). Kostverloren compenseert dat met tenminste twee Spoorstraten! De aanleg van de spoorlijn naar Delfzijl in 1884 voorzag bij de kruising met de Friesestraatweg

in een halte, dat heeft bestaan tot 1924. Daarbij ontstond een kleine bewoningsconcentratie. In The Next City, de structuurvisie van Groningen, wordt bij Kostverloren opnieuw een halte op de kaart geprojecteerd; of die er ook zal komen is natuurlijk afwachten, papier is geduldig. Natuurlijk, er is in de gemeente Groningen nog een spoorwegneder-

zetting, een 'echte', of een geplande, zo men wil: Tuindorp Onnen, aangelegd in de jaren twintig voor personeel werkzaam op het naburige rangeerterrein. En dan is/was er nog de Grunobuurt in Groningen, eveneens uit de jaren twintig. Opdrachtgever voor de aanleg was de

woningbouwvereniging Gruno, die de huisvesting van spoorwegpersoneel (ook) tot zijn taak rekende. Naderhand is deze woningbouwvereniging opgegaan in Nijestee.

Kostverloren biedt een prachtige staalkaart van voor- en naoorlogse woningbouw. Met voorbijgaan van de oudste bebouwing, uit de tijd dat Kostverloren nog bij Hoogkerk hoorde, laat de woningbouw vooroorlogse gestapelde bouw zien met zogenaamde haagse portieken: een buitentrap leidt op de eerste verdieping naar een klein platform met ingangen van woningen, niet alleen op de eerste verdieping maar ook van woningen daarboven.

Ideaal voor collectanten! De woningen waren ook niet alle gelijkvloers (zoals bij flats) maar kenden intern vaak twee woonlagen. Ter gelegenheid van het 20-jarig bestaan van Gruno werd aan de Adriaan van Ostadestraat een haan geplaatst met een tekst die de missie van de woningbouwvereniging verwoordde: "veel zon en licht en ruimte voor 't gezin brengt levenslust en moed de nieuwe woning in". Goede zorg voor de volkshuisvesting stond hoog in het vaandel!

De Grunohaas

loren. Ze hebben allemaal een buitentrapp en geven toegang tot de buitenwoningen, maar toch zijn er verschillen te zien in de zorg, waarmee het trappotaal in het woningblok is ingebouwd. Soms alleen een trap naar boven, in het duister eindigend met een aantal deuren, soms begint, afgaande op de sporen die het trappotaal in de buitenmuur achterlaat, ook al iets van een binnenruimte vorm te krijgen. De trap / toegang / afgeleide binnenruimte wordt een element in het geleden van de gevel.

De 'fotogalerij' geeft een overzicht van de ingangen van de portiekwoningen in Kostver-

Portieken in Kostverloren

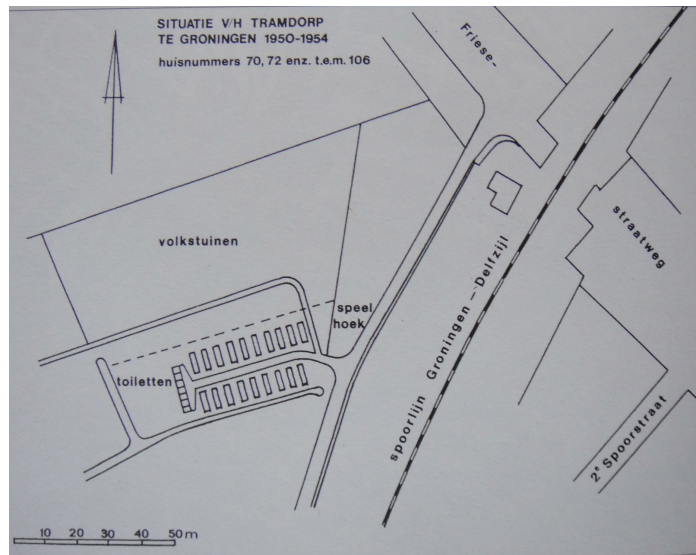

Direct na 1945 vindt woningbouw plaats in de vorm van portiekflatjes; de toegang tot de woningen wordt binnen de gevel gebracht. Het souterrain, nog herkenbaar aan de Jacob van Ruysdaelstraat, had hier onder andere een functie als gemeenschappelijk waslokaal. De tijd van de PMC witgoedacties (=Premie van de Maand Club, een spaarsysteem van Albert Heijn) moest nog komen. Naast de portiekflatjes was er het systeem van de galerijflats met een toegang via een groot trappenhuis. De Westerflat (zie hierna) is daarvan een goed voorbeeld. De naoorlogse woningnood gaf aanleiding tot het stichten van Tramdorp in de westelijke hoek van de kruising Friesestraatweg en spoorlijn, 'over het spoor'. Tramdorp was samengesteld uit tramstellen die met de komst van trolleybussen overbodig waren geworden. De toiletvoorzieningen zaten in een apart blokje. Als woning waren de afgedankte tramwagens beslist geen succes. Tramdorp heeft bestaan van 1950 tot en met september 1954.

In dat zelfde jaar zag Kostverloren het eerste 'moderne' flatgebouw van Groningen, de Westerflat, verrijzen. Vanaf de Colleniusbrug gezien biedt het, met de westerzon schijnend door het trappenhuis aan de zuidzijde, een beeld van optimisme en moderniteit. Vergelijk dit trappenhuis eens met de donkere haagse portieken! De vernieuwing van Kostverloren in de jaren 2005-2015 heeft opruiming gehouden in de naoorlogse woningwetbouw. Er voor in de plaats is woningbouw met schuine gevels

Naoorlogse portiekflat aan de Ruysdaelstraat met oorspronkelijk wasruimte in souterrain

Tramdorp

Portieken in Kostverloren

gekomen die zeker opvallend mag heten. Tot de gesloopte woning-wetwoningen behoorde ook een flatgebouw met daarin de uit 1956 daterende 500.000ste naoorlogse woning; dat stond vermeld op de balustrade van het balkon. Deze balustrade is gespaard gebleven en staat nu in de middenberm van de Van Rijnstraat.

Westerflat, een galerijflat

Westerflat, trappenhuis

Wat er overbleef van de 500.000e naoorlogse woning

Uit de jaren 56-7 dateert het winkelstripje aan de Jacob van Ruysdaelstraat. Afgaande op de gemeentelijke Cultuurhistorische kaart zijn de opvallende muurschilderingen – met nog al wat reserve want er staan veel vraagtekens bij – mogelijk aan Siep van den Berg toe te schrijven. De folder *Kostverlorenommetje* (2013) schrijft resoluut de wandversieringen toe aan Klaas van Dijk: *Arbeid, Kunst, het Gezin en de Dans*.

Wanddecoraties Van Ruysdaelstraat

De folder *Kostverlorenommetje* (2013)

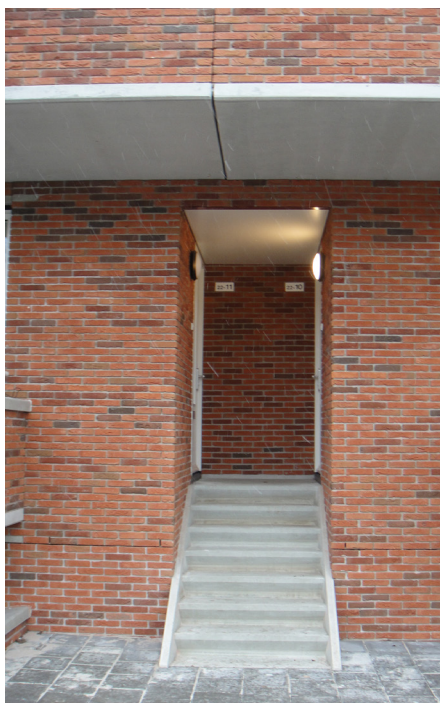

Wanddecoraties Van Ruysdaelstraatv

De wijkverwarmingsinstallatie aan de Rembrandt van Rijnstraat ademt net als het winkelstripje de sfeer van de wederopbouwwijk. Een flinke schoorsteen zorgt voor een aansprekend verticaal accent.

Wijkverwarming Kostverloren

Friesestraatweg 22 met ingang

Tot slot een verrassing: aan de Friesestraatweg, nr 22, is recent een complex woningen gebouwd, ontworpen door UCA, dat refereert aan de vooroorlogse woningbouw in Kostverloren: bakstenen balkons die ook in vooroorlogse bouw te vinden zijn, en een elementair portiek, met een lage buitentrapp, meer een stoep. Een vorm van aan de omgeving aangepast bouwen!

Friesestraatweg 22

Brief aan de gemeenteraad 20 januari 2021

Aan de gemeenteraad van de
gemeente Groningen
Postbus 30026
9700 RM GRONINGEN

Betreft: bindende regels en leidende
concepten bij ruimtelijke
(her-)ontwikkelingsprojecten in de
binnenstad van Groningen

Groningen, 20 januari 2021

Geachte raadsleden,

De voorgenomen herontwikkeling van het gebouw van de voormalige openbare bibliotheek aan de Oude Boteringestraat nr. 18, die gepaard gaat met een 'optopping' met een vijfde verdieping, is recentelijk voor ons aanleiding geweest tot het zoeken van contact met de betrokken personen bij de universiteit en de gemeente. Bij die ontmoetingen hebben wij onze bezwaren kenbaar gemaakt tegen de schending van de regels uit het nog vrij recent door u bekrachtigde bestemmingsplan binnenstad. Het betreft hier met name de regels t.a.v. de bouwhoogte in het binnenstadsgebied. Die regels werden recent al overtreden bij de nieuwbouw aan de Rode Weeshuisstraat (het Mercado project) en zullen worden overtreden bij de

geplande bouw van de Werkmanhof aan de Pelsterstraat 31-35. De daar geldende regels zijn door u als raad opgesteld naar aanleiding van een rapport van de Erfgoedinspectie *'Instandhouding rijksmonumenten en beschermde stadsgezichten Gemeente Groningen'*. Door daar nu buitenplannen te vergunnen negeert het college niet alleen het advies van de Erfgoedinspectie, maar ook het besluit van u als raad.

Deze incidenten passen bij een trendmatige toepassing van de zogenaamde 'kruimelgevallen regeling', waartegen wij al eerder bezwaar maakten. Van onze opvatting hierover is ook melding gemaakt in een recente publicatie in het Dagblad van het Noorden en de Universiteitskrant. Helaas wordt daarin ten onrechte de indruk gewekt dat de Vrienden van de Stad (en ook Erfgoedvereniging Bond Heemschut) zouden instemmen met de optopping van het pand OB 18. Datzelfde gebeurt trouwens ook in een aan uw raad gerichte brief van het college van burgemeester en wethouders. Wij hebben middels een persbericht dd. 3 januari j.l. dat ook aan u is gezonden ons ongenoegen over deze verkeerde voorstelling van zaken reeds kenbaar gemaakt.

Met **deze** brief vragen wij u twee dingen:

1) om zich als gemeenteraad te bezinnen op de vermelde trendmatige toepassing van de kruimelgevallenregeling. Die is naar onze mening onterecht en zet u als gemeenteraad stelselmatig buiten spel bij beslissingen over ruimtelijke ontwikkelingen. En 2) naar blijkt uit de 'collegebrief' van 16 december voltrekt de toepassing van de betreffende regeling zich ook nog eens in de context van een volstrekt ongefundeerde en niet door u geaccordeerde ruimtelijke visie, te weten het concept van een 'tweede as' door de binnenstad, noordelijk van de Grote Markt. Beide redenen waarom wij uw aandacht vragen. lichten wij hieronder kort toe.

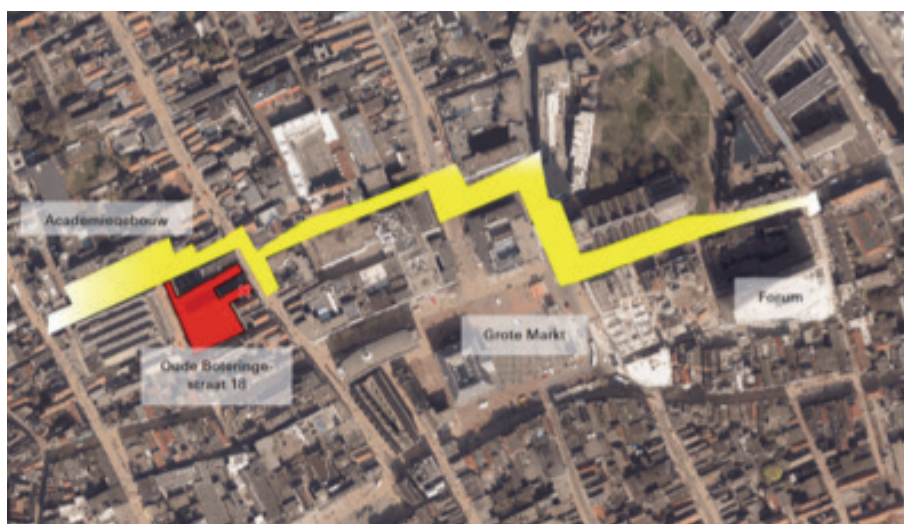
De Kruimelgevallen regeling. Dit betreft een wettelijke regeling die het mogelijk maakt om in bepaalde gevallen af te wijken van de voorschriften uit een bestemmingsplan, zonder dat daarvoor lange procedures noodzakelijk zijn, zoals bij de formele wijziging van zo'n bestemmingsplan. De regeling geldt onder andere voor zogenaamde 'bijbehorende bouwwerken' zoals een dak of een dakopbouw en dat laatste is bij het pand OB 18 van toepassing. (De regeling werd recent bij het veel grootschaliger Mercado project naar onze mening disproportioneel toegepast.) De algemene doelmatigheid en rechtmatigheid van de toepassing van deze regeling staat hier nu niet ter discussie. Maar beide kunnen wel in twijfel worden getrokken als de regeling systematisch wordt toegepast op een vitaal deel van het binnenstadsgebied waarvan aanblik, vorm en functie ingrijpend veranderen, zonder dat hierover een beslissende mening is gevormd door de gemeenteraad. Dat is niet goed. De verhoging van de binnenstadsbebouwing lijkt een trend te worden, en dat verdient

formele aandacht. De Vrienden van de Stad hebben over de toepassing van de bebouwingsregels in dit deel van de binnenstad een duidelijke *mening* (niet hoger bouwen dan de in het bestemmingsplan geregelde 16 m), zij dragen die ook uit maar besluiten daar niet over. Echter van de Groninger gemeenteraad mag worden verwacht dat ze niet alleen een mening heeft, maar ook blijkt geeft van het besef hier een eigen *verantwoordelijkheid* te hebben. En dat ze die verantwoordelijkheid ook daadwerkelijk wil nemen, door de kwestie van de afwijking van de bebouwingsvoorschriften op haar agenda van werkzaamheden te plaatsen.

De *kruimelgevallen regeling* kan door u overigens eenvoudig met een beleidsregel (eventueel gedeeltelijk) buiten werking worden gesteld, waarmee u uw rol als controleur van de uitvoerende macht terugneemt.

2) De 'Tweede As' door de binnenstad. Hier gaat het om een informele visie, die niet traceerbaar is vastgelegd in een door het stadsbestuur (college en raad) besproken en geaccordeerd beleidsdocument, maar die nu toch gebruikt wordt ter ondersteuning van de hierboven besproken planafwijking procedures. De visie duikt voor het eerst op in een discussie over de Noordwand van de Grote Markt in november 2017¹. In die discussie spreekt stadsbouwmeester Jeroen de Willigen de verwachting uit dat er een reeks van 'hogere gebouwen' zal komen 'op de tweede ring' ten Noorden van de Grote Markt, waar al een 'natuurlijke lijn' gevormd wordt door 'het stads-kantoor aan de Kreupelstraat, het voormalige hoofdgebouw van V&D aan het Kwinkenplein, de openbare bibliotheek, de Universiteitsbibliotheek en het Harmoniegebouw'. In de recente brief van het college van

Afbeelding: de 'tweede as' achter de Grote Markt Noordzijde

B&W aan de leden van de gemeenteraad (dd. 16 december 2020) over de herontwikkeling van OB 18 wordt de betreffende visie gecodificeerd als 'de (nieuwe) tweede as' door de binnenstad, die 'bijdraagt aan de ontwikkeling van dit deel van de binnenstad' en waarin de herontwikkeling (verhoging) van OB 18 kennelijk goed zou passen.

De aanblik van de 'tweede as' op de in de brief van 16 december opgenomen illustratieve kaart illustreert in feite maar al te duidelijk hoe zwak dit concept is. De zigzaglijn van de 'as' is helemaal geen belangrijke bestaande of kansrijke nieuwe loop-of fietsroute. Het is domweg geen as. In de beleving van de stad zoals de zich verplaatsende burger (voet, fiets, auto) die ervaart zijn wel degelijk een paar 'natuurlijke' lijnen te ontwaren. Voor de voetganger in de binnenstad is dat bijvoorbeeld in West-Oost richting de pleinen-ketting van de Westerhaven via de Vismarkt en de Grote Markt naar de Nieuwe Markt, en in Noord-Zuidrichting de lijn Herestraat-Guldenstraat-Boteringestraat. Na de bouw van het Groninger Museum is ook de route van het Centraal Station door de Folkingestraat richting Vismarkt en

Kijk in 't Jatstraat zo'n 'belevingslijn' geworden. Maar de 'tweede as' achter de Grote Markt is dat volstrekt zeker niet.

Het is onwenselijk dat zo'n fantasieconcept (dat je trouwens bij het thema 'ontwikkelingsas' frequent aantreft bij toekomstdenkers, op alle denkbare ruimtelijke schaalniveaus) wordt misbruikt ter rechtvaardiging van boven het bestemmingsplan reikende bouwplannen. Als het bestuurscollege van de stad het concept echt zou willen gebruiken als onderdeel van haar stedenbouwkundige visie, dan zou het in ieder geval formeel ter discussie dienen te worden gesteld, en niet zoals nu half stiekem te worden gebruikt.

Hoogachtend, namens erfgoedvereniging Bond Heemschut en de Stichting Vrienden van de Stad Groningen

groningen@heemschut.nl,
info@vriendenstadgroningen.nl

Nadere informatie omtrent de brief:
0633706926

¹Zie het verslag van deze discussie in het Dagblad van het Noorden Online, <https://www.dvhn.nl/groningen/Over-een-Stadsarchitect-Mad-Men-en-de-Noordwand-van-de-Grote-Markt-in-Groningen-22632654.html>, bezocht op 5-1-021

Activiteiten:

Wederopbouw 2.0.

De omgang met het erfgoed en het gedachtegoed van de wederopbouwperiode

Samen met Bond Heemschut organiseren de Vrienden op 31 maart om 19.00 een digitaal te volgen lezing vanuit de Groninger Archieven. De lezing maakte deel uit van een reeks voordrachten die worden georganiseerd door verschillende Groninger culturele instanties en waarvoor de Groninger Archieven als host optreedt. Onze lezing zal worden verzorgd door Marieke van der Heide.

Marieke van der Heide (1971) is architectuur- en stedenbouwhistoricus en opgeleid aan de RUG. Ze heeft haar eigen bureau en werkt daarnaast bij de gemeente Groningen als adviseur Cultuurhistorie, o.a. voor het Atelier Stadsbouwmeester.

De lezing zal gaan over Groningen en de wederopbouw. Spreekster zal stilstaan bij de herwaardering van de architectuur uit de wederopbouwperiode en de omgang met de ontwerpprincipes van de wederopbouw wijken in tijden van energietransitie en wijkvernieuwing. Uiteraard komt de geschiedenis van de wederopbouw aan bod, maar de kern van de lezing zal zijn de vraag hoe we heden ten dage bij stedenbouwkundige ontwikkelingen met wederopbouw architectuur omgaan.

Verbinding met de Groninger Archieven: <https://www.groningerarchieven.nl/actueel/agenda>

Hier vindt u tijdig de link om de lezing te kunnen volgen. Deze link kunt u dan aanklikken. U hoeft verder niets te doen. Na afloop kunt u vragen stellen.

NB Mocht de avondklok op 31 maart niet meer van kracht zijn dan is de aanvangstijd 19.30 uur

BOEKHANDEL GODERT WALTER

oude ebbingestraat 53 - 9712 hc groningen - 050 - 312 25 23 - info@godertwalter.nl - www.godertwalter.nl

Landgoed De Braak
€ 17,50

Vlakbij de stad Groningen op de provinciegrens met Drenthe, ligt het landgoed De Braak. In de zeventiende eeuw stichtte de Groningse elite hier een buiten, gelokt door het aantrekkelijke landschap zo dicht bij de stad. Eerst waren het de welgestelde burgers die hier

hun buitenverblijf hadden, later is de De Braak een geliefd wandeloord worden voor de Stadgers. In 1827 kocht ondernemer Abraham Hesselink het landgoed en gaf de bekende tuinarchitect Lucas Peters Roodbaard (1782 – 1851) opdracht om de strakke lanen te transformeren naar een landschappelijke aanleg met schitterende waterpartijen. De erven Hesselink hebben eind negentiende eeuw De Braak verkocht aan de bekende Groningse industrieel Jan Evert Scholten. Dat was het begin van een aantrekkelijk en succesvol openbaar wandelpark.

Hervonden stad 2020
€ 13,50

Jubileumeditie van het jaarboek *Hervonden Stad*. Met jaarverslagen archeologie, bouwhistorie en restauratie, en meer informatie over de oude gemeente Haren, informatie over vondsten op het kloosterterrein Yesse en nog veel meer.

Renée Luth: Zeemeerminnen zinken niet
€ 22,50

Zeemeerminnen zinken niet is de derde dichtbundel van Renée Luth. Het is een bundel vol zwarte romantiek en sprookjesachtige surrealistische gedichten. Gedichten over onvermogen en troost, liefdesverdriet en verwachtingen. Ook lezen we over durf en angst, over dat ene plantje dat juist het donker nodig had om te kiemen. Af en toe zien we de wereld vanuit het perspectief van een kind, dan weer wordt er teruggeblikt. Wat als de zeemeermin wel zinkt, de zee er niets aan kan doen dat ze ebt, rupsen denken dat ze andere insecten moeten worden en vogels niet broeden? Het laatste deel van de bundel bevat vooral gedichten over de stad, provincie en de wereld geschreven vanuit het stadsdichterschap. In 2019 en 2020 was ze Stadsdichter van de gemeente Groningen. De illustraties en foto's in deze bundel zijn van de hand van Renée Luth zelf.

Lejo Siepe: Onverwacht
€ 17,50

Soms gebeuren er onverwachte dingen in een mensenleven. Journalist Lejo Siepe komt er pas na de dood van zijn moeder achter wie hij werkelijk is. Bij het uitruimen van het ouderlijk huis ontdekt hij het trouwboekje. Achter zijn geboortenaam staan de letters GEW. Wat betekent dat?

Hij gaat op zoek naar een oud familiegeheim. Er volgt een maandenlange speurtocht die hem in Heerlen, Oost-Groningen, de Noordoostpolder en Bremen doen belanden. Het boek geeft een schitterend beeld van een familie die op de ene plek buitengesloten wordt en dan in de polder een hernieuwd bestaan gaat opbouwen. Maar uiteindelijk moet de auteur zich belangrijke vragen stellen. Wat is afkomst? Wat zit er in de genen?

Beno Hofman: 400 jaar Nieuwe Stadt
€ 24,50

De stad Groningen krijgt begin zeventiende eeuw nieuwe vestingwerken die gepaard gaan met een enorme gebiedsuitbreiding. Aan de noordwest zijde is de uitbreiding het grootst: daar ontstaan de huidige Hortusbuurt en het Ebbingekwartier. De oudste aanduiding van deze wijk is de 'Nieuwe Stadt'. Geen echte naam, maar het geeft wel precies aan wat het 400 jaar geleden was.

'400 jaar Nieuwe Stadt' behandelt alle aspecten van de wijk, met de grote invloed van de universiteit (Hortusbuurt) en de recente aanvulling in de vorm van het Ebbingekwartier. Het boek bevat drie delen: een chronologisch overzicht van de ontwikkeling van de wijk, een deel met zeven thematische hoofdstukken en een deel waarin de wijk aan de hand van foto's nader wordt beschouwd.

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

Vrienden van de Stad Groningen
Van Royenlaan 19A
9721 EJ Groningen

Bestuurssamenstelling

E. Neef (voorzitter)
C. J. A. Wessels, (secretaris)
J. Boéré (penningmeester)
P. J. E. Bootsma
K. Jonkman
E. M. Meisner
T. van der Meulen
P. H. Pellenbarg
H. Th. van Veen

De Stichting Vrienden van de Stad Groningen

De Stichting Vrienden van de stad Groningen is opgericht in 1984. We zetten ons in voor de ruimtelijke kwaliteit (belevingswaarde, gebruikswaarde, toekomst- waarde) van de stad Groningen. We vragen aandacht voor het historisch karakter van de gebouwde en ingerichte omgeving, voor zover dat de belevingswaarde ondersteunt.

Middelen die we inzetten: bijdragen aan meningsvorming over architectuur en openbare ruimte door middel van lezingen, debatten en excursies.

Daarnaast participeren (mogelijk in overleg met andere partijen) in beleidsprocedures (overleg, zienswijzen, eventueel bezwaren bij gemeentelijk ruimtelijk beleid en het beleid van andere overheden).

We richten ons op de binnenstad maar geven daarnaast ook aandacht aan de stad Groningen als geheel en de ruimere context van de stad.

Hoe wordt u donateur?

U kunt u als donateur van de Vrienden van de Stad Groningen opgeven bij bovenstaand correspondentie-adres of via de website:
www.vriendenstadgroningen.nl
e-mail:
info@vriendenstadgroningen.nl

Bank: NL06 INGB 0000 4473 73

Minimum donatie
€ 15,00 per jaar

Groeininga

